

پایرهای استوار

درس نهم - دین و زندگی پایه دوازدهم

آشنایی با معیارهای تمدن متعالی اسلام است که بر سول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) جامعه‌ی اسلامی را بنیاد پایداری آن‌ها استوار ساخت.

چشم انداز

از جمله برنامه‌های یک انسان مسلمان، مشارکت و تلاش او در ایجاد جامعه‌ای بر اساس **معیارهای اسلامی** است.

لازم است **ابتدا** معیارهای یک تمدن اسلامی را که قرآن کریم و پیشوایان به ما معرفی کرده‌اند، بشناسیم و برای تحقق هرچه بهتر آنها در جامعه، برنامه‌ریزی و تلاش کنیم.

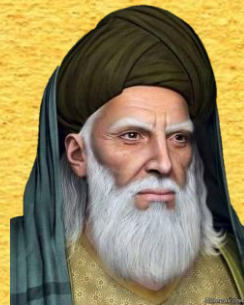

گذر از عصر جاهلیت به عصر اسلام ، نیازمند **تغییر نگرش انسان ها** و **تحولی بنیادین در شیوه زندگی** (سبک زندگی) فردی و اجتماعی مردم بود.

رسول خدا (صلی الله علیه و آله وسلم) این رسالت بزرگ را از **شهر مکه** آغاز کرد
و سپس با **هجرت به مدینه** و با **کمک یاران خود**، پایه های یک جامعه ی
دینی را بنا نهاد و حرکت به به سوی تمدن اسلامی را آغاز کرد.

مطالعه ی **قرآن کریم** و **سیره و روش** آن بزرگوار، ما را به برخی از معیارهای تمدن مورد نظر اسلام می رساند

رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) از همان ابتدای

دعوت مردم را به **یکتاپرستی** دعوت کرد.

فرمود:

ای مردم بگوئید: «معبودی جز الله نیست» تا دستگارشوید

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

معیار اول

ایمان به خدا (توحید و یکتاپرستی)

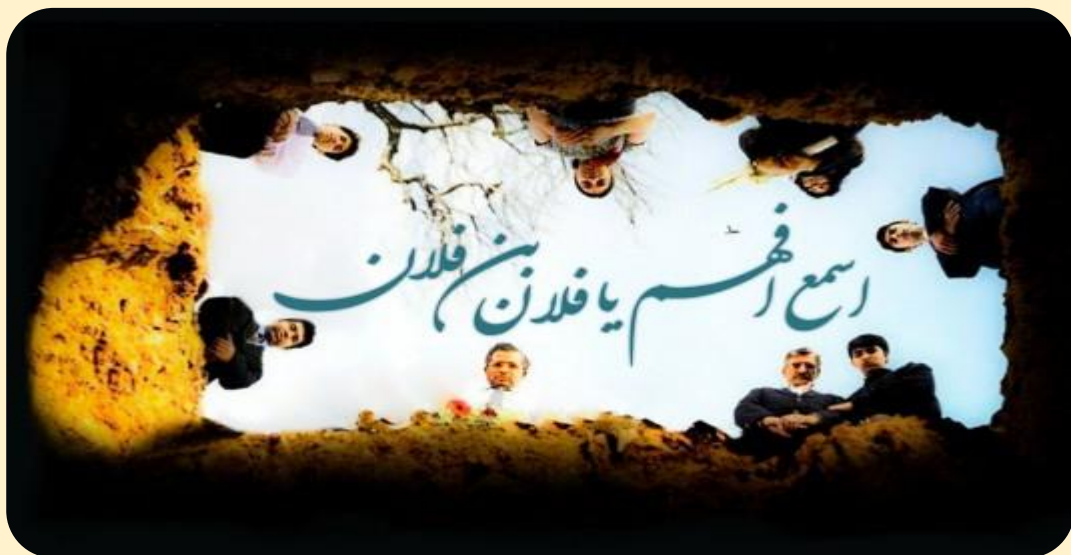

رسول خدا در کنار دعوت به توحید، افق نگاه انسان ها

را از محدوده ی زندگی دنیایی فراتر برد و آنان را با

زندگی در آخرت آشنا کرد.

معیار دوم

ایمان به جهان آخرت

تذیر در قرآن

مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُمْ
وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ أَجْرَهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ

در این آیه به دو اصل اساسی اعتقادی که دو معیار تمدن اسلامی نیز به حساب می آیند، اشاره شده است. آن دو معیار کدام اند؟

معیار اول

ایمان به خدای یگانه

معیار دوم

ایمان به جهان آخرت

رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) به رسالت برانگیخته شده بود تا جامعه ای بنا نهد که در آن جامعه، به جای حکومت ستمگران و طاغوتیان، ولایت الهی حاکمیت داشته باشد و نظام اجتماعی بر پایه قوانین و دستورات الهی استوار گردد.

این معیار، یکی از دلایل تشکیل حکومت اسلامی است.

حاکمان بنی امیه و بنی عباس، از دایره ولایت الهی خارج شدند آنان نه براساس دستورات الهی، بلکه براساس امیال خود حکومت می کردند.

معیار سوم

پذیرش ولایت الهی و نفی حاکمیت طاغوت

ولایت الهی

≠

حاکمیت طاغوت

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ

تذیر در قرآن

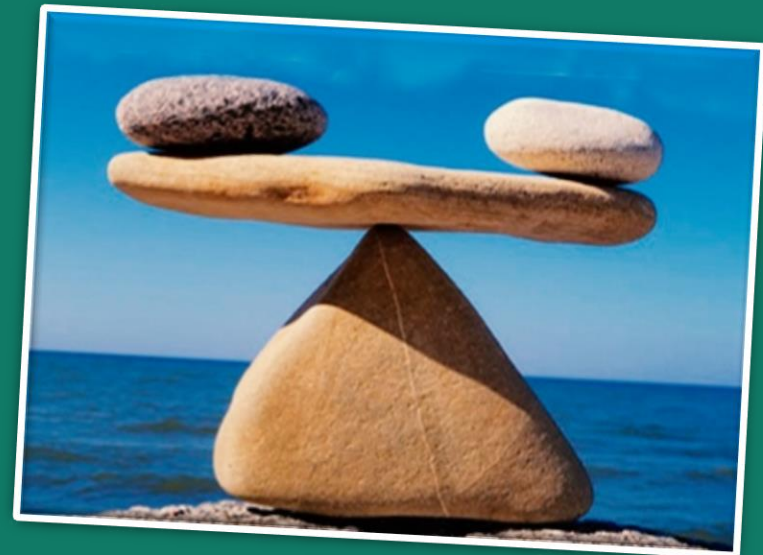
معیار سوم

با توجه به آیه ی شریفه و عبارت های درس،
معیار سوم تمدن اسلامی کدام است؟
پذیرش ولایت الهی و نفی حاکمیت طاعت

معیار چهارم

عدالت اجتماعی

مِنْ أَفْضَلِ الْجِهَادِ كَلِمَةٌ
عَدْلٍ عِنْدَ سُلْطَانٍ جَائِرٍ

یکی از مهم ترین اهداف پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) برپایی جامعه ای عدالت محور بود به طوری که در آن مظلوم بتواند به آسانی حق خود را از ظالم بستاند و امکان رشد برای همه ی انسان ها فراهم باشد.

پیامبر از هر فرصتی برای رفع تبعیض های طبقاتی حاکم بر نظام جاهلی و برقراری فرهنگ برابری و مساوات در جامعه، کمال استفاده را می نمود و از هیچ تلاشی در این راه فروگذار نمی کرد.

برترین جهاد، سخن حقی است که انسان در مقابل سلطانی ستمگر بر زبان آورد.

اوصاف نماز گزاران را اینگونه بیان می کند :

آنان در مال خود برای محرومان و فقیران نیز حق معینی قرار داده اند.

اوصاف تکذیب کنندگان دین را اینگونه بیان می کند :

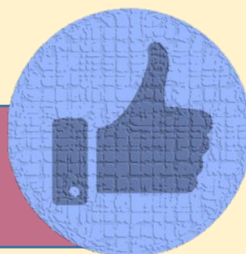
یتیمان را از خود می رانند و دیگران را به اطعام مساکین تشویق نمی نمایند.

رفتار پیامبر اکرم و بیانات قرآن کریم فضایی به وجود آورد که در آن، فاصله طبقاتی و فقر و

بی توجهی به محرومان زشت شمرده می شد و مساوات و قسط، ارزشی والا تلقی می گردید.

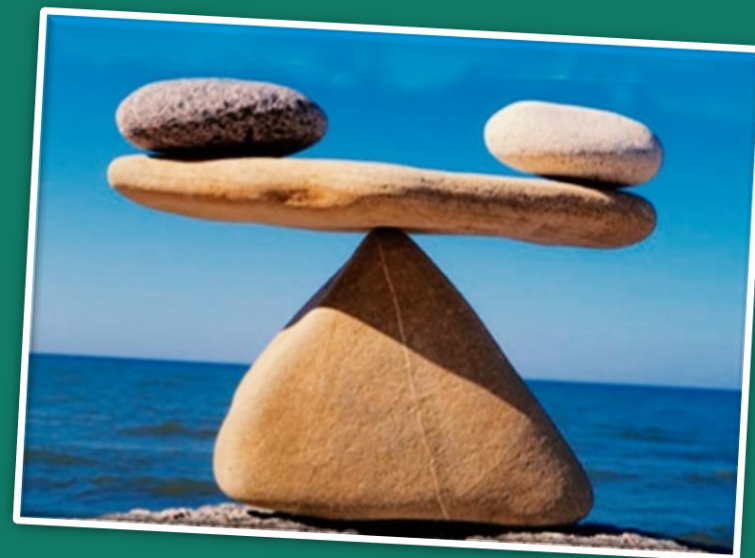
فاصله طبقاتی و فقر

مساوات و قسط

معیار چهارم

عدالت اجتماعی

لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ

تذکره قرآن

با توجه به این آیه ی شریفه و عبارات قبل، معیار دیگری از معیارهای موردنظر پیامبر اسلام برای تشکیل تمدن اسلامی را ذکر کنید.

معیار چهارم عدالت اجتماعی و رفع تبعیض ها

وضعیت این معیار در دوره تمدن اسلامی

با توجه به پیام های مکرر قرآن کریم و سیره و روش رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم)، تا مدتی پس از ایشان توجهی به این معیار وجود داشت . مثلا در هنگام مواجهه سپاه مسلمانان با سپاه ساسانیان ، گفت وگویی میان رستم فرخ زاد ، فرمانده سپاه یزدگرد سوم با فرمانده سپاه مسلمانان رخ داد که می تواند نشان دهنده ی توجه به این معیار باشد :

رستم فرخ زاد، که مردی جهان دیده و با تجربه بود، وقتی با سپاه مسلمانان برخورد کرد، شب هنگام، سوار بر اسب، روی تپه ای رفت و به ارزیابی آن لشکر پرداخت. با وجود اینکه لشکر مسلمانان را از نظر عده و تجهیزات اندک دید، اما دچار اضطراب عجیبی شد. از تپه فرود آمد و پیکی سوی زهره بن عبدالله — فرمانده لشکر مسلمانان — فرستاد و وی را به مذاکره دعوت کرد. فرمانده آمد و سخنانی میانشان رد و بدل شد.

رستم به زهره گفت: درباره ی دین خود سخن بگو.

زهره پاسخ داد : پایه ی آن دو چیز است: گواهی به یگانگی خدا و رسالت محمد(صلی الله علیه و آله و سلم) .

وضعیت این معیار در دوره تمدن اسلامی

رستم گفت: اینکه عیبی ندارد؛ خوب است، دیگر چه؟

زهرة ادامه داد: آزاد ساختن بندگان خدا از بندگی انسان ها به سوی بندگی خداوند.

رستم گفت: این هم خوب است، دیگر چه چیزی؟

زهرة گفت: مردم همه از یک پدر و یک مادر زاده شده اند و همه برادر و خواهر یکدیگرند.

رستم گفت: این نیز خیلی خوب است. اگر ما اینها را بپذیریم شما باز خواهید گشت؟

پاسخ داد: آری، قسم به خدا به سرزمین های شما دیگر قدم نخواهیم گذاشت، مگر برای تجارت

رستم گفت: راست می گویی، اما در میان ما مردم ایران، سنتی از زمان اردشیر رایج شده که با دین شما سازگار نیست .

کشاورز و پیشه ور حق ندارند به طبقه ی بالاتر روند و از امتیازات آن برخوردار شوند. اگر این طبقات در ردیف اشراف

قرار گیرند، پا از گلیم خود درازتر خواهند کرد و با اعیان و اشراف به ستیز برخوانند خواست.

زهرة گفت: پس ما برای مردم بهتر از دیگر حکومت ها هستیم. ما نمی توانیم مثل شما باشیم. ما عقیده داریم که باید

امر خداوند را در مورد همه ی طبقات رعایت کنیم.

همه ی مردم از یک پدر و مادر آفریده شده اند و همه با هم برادر و برابرنند.

معیار پنجم

ارتقا جایگاه خانواده و احیای منزلت زن

جایگاه زن در جاهلیت

زن همچون کالا تلقی می شد

از کمترین حقوق فردی و اجتماعی، حتی حق مالکیت برخوردار نبود

تولد دختر سرافکنندگی آن خانواده را به دنبال داشت

زن، از هرگونه احترام و جایگاه محروم شده بود،

رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) با گفتار و رفتار
خویش انقلابی عظیم در جایگاه خانواده و زن پدید آورد

یکی از اهداف مهم پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) ارتقای جایگاه خانواده، به
عنوان کانون رشد و تربیت انسان ها و مانع اصلی فساد و تباهی بود. احیای منزلت زن و
ارزش های اصیل او از عناصر اصلی این برنامه به شمار می رفت.

نمونه ای از فرمایشات و رفتار رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم)

به یاران خود می فرمود: هیچ مردی نیست که زنی از محارم خود را شاد کند، مگر آنکه خداوند، روز قیامت او را شاد خواهد کرد.

وقتی به ایشان می گفتند کسی دختر دار شده است، می فرمود: دختران چه فرزندان خوبی هستند، سرشار از لطف، آماده کمک به پدر و مادر، انس گیرنده، باعث برکت، ریزبین، هنرمند، ظرافت کار

نمونه ای از فرمایشات و رفتار رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم)

رفتار ایشان با دخترشان، حضرت فاطمه برای جامعه آن روز و نیز امروز بسیار آموزنده است.

به طور مثال: خانه ی حضرت فاطمه و خانه پدر کنار یکدیگر بود. بین این دو خانه یک حیاط خلوت کوچک قرار داشت که در آن دو پنجره ی رو به روی هم، خانه ی پدر و دختر را به یکدیگر مرتبط می ساخت. هر صبح پدر دریچه پنجره را می گشود و به دخترش سلام می کرد. هر گاه قصد سفر داشت، در منزل فاطمه را می زد و با او خداحافظی می کرد. هر گاه نیز که از سفر بر می گشت، فاطمه اولین کسی بود که پیامبر به سراغش می آمد و حال او را می پرسید. پیامبر همواره دست دخترش را می بوسید.

بهترین زنان جهان چهار تن اند: مریم، آسیه، خدیجه و فاطمه.

خداوند از خشنودی فاطمه خشنود و از خشمش به خشم می آید.

فاطمه پاره ای از تن من است، هر که او را بیازارد مرا آزرده

است و هر کس مرا بیازارد، خدا را آزرده است.

به طور کلی، در خانواده ی پیامبر، زنان پا به پای مردان، تاریخ را رقم زده اند:

در کنار برادر و پیام
رسان نهضت عاشورا

همراه پدر و حامی
بزرگ همسرش علی
(علیه السلام)

حامی بزرگ
پیامبر (صلی الله علیه و آله)
در دوران اولیه و بسیار
سخت بعثت

در عین حال، این خانواده الگوی تمام عیار عفاف، حیا و پوشش اسلام بودند تا به دیگر مؤمنین بیاموزند که

توجه به مقام و منزلت زن به معنی بی بند و باری، نگاه ابزاری به او و متزلزل ساختن بنیان خانواده نیست

تدبیر در قرآن

با تفکر در این آیه معیار پنجم تمدن اسلامی را ذکر کنید

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا
لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ
فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ

معیار پنجم

ارتقا جایگاه خانواده و احیای منزلت زن

وضعیت این معیار در دوره تمدن اسلامی

با توسعه‌ی سرزمین‌های اسلامی و شکل‌گیری حکومت‌هایی که پیامبر و یارانش را اسوه و سرمشق خود قرار نمی‌دادند

تکرار رفتارهای جاهلانه

برخی
حاکمان
اسلامی

بنی عباس

بنی امیه

نادیده گرفتن حقوق الهی زنان

ایجاد حرمسرا در دربار

وضعیت این معیار در دوره تمدن اسلامی

موقعیت زن و خانواده در تمدن اسلامی بسیار برتر از موقعیت زن در اروپا و سایر مناطق جهان بود

زنان حق مالکیت و کار داشتند، دسترنج آنها به خودشان تعلق داشت و در اختیار همسر یا پدر قرار نمی گرفت

به همین جهت می توانستند ثروت خود را وقف امور عام المنفعه کنند. بسیاری از موقوفه های

قدیم کشور ما مربوط به زنان خیری است که ثروت خود را وقف امور خیریه کرده اند.

تحصیل برای زنان آزاد بود

اندیشمندان بزرگ از زنان در جهان اسلام پیدا شدند که قبلا سابقه نداشت

قران کریم ، اصولا تلقی درجه دوم بودن زن را به شدت نفی کرد

با اینکه در آن عصر و حتی تا همین دوره های اخیر ، در اروپا زن را بر اساس تورات ، موجود درجه

دوم تلقی می کردند ، آیات قرآن با این نگاه مبارزه کرد

رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) دعوت خود را در جامعه ای جاهلی آغاز کرد که

نشانه هایی بسیار اندک از تفکر و تعقل داشت .

ویژگی های دوران جاهلیت

سرشار از خرافات و مظاهر جاهلی بود . شعر می سرودند اما ...

برای شراب ، شکار ، غارت ، عشق حیوانی و بت پرستی

معیار ششم

عقل گرایی و علم آموزی

رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) دعوت خود را در جامعه ای جاهلی آغاز کرد که

نشانه هایی بسیار اندک از تفکر و تعقل داشت .

ویژگی های دوران جاهلیت

برای آمدن باران آتش می افروختند

شتر سالم را با آهن حرارت دیده داغ می زدند تا شتر دیگری که مریض است بهبود یابد

در میان این مردم فقط هفده نفر بودند که خواندن و نوشتن می دانستند .

پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) آمد تا این جامعه را متحول

کند و مردم را به سوی زندگی مبتنی بر تفکر و علم سوق دهد.

معیار ششم

عقل گرایی و علم آموزی

رسول خدا (صلي الله عليه و آله و سلم) دعوت خود را در جامعه ای جاهلی آغاز کرد که

نشانه هایی بسیار اندک از تفکر و تعقل داشت .

جایگاه عقل و علم در اسلام

اولین آیاتی که بر رسول خدا (صلي الله عليه و آله و سلم) نازل شد و آغازگر رسالت وی بود ،
درباره دانش و آموختن بود .

دعوت به تفکر، تعقل، تدبیر و خردورزی در جای این کتاب آسمانی مشاهده می شود

سدره جاهلیت را شکست

یکی از جاهل ترین جوامع
آن روز را مشتاق علم ساخت

نزول تدریجی آیات قرآن کریم
دعوت مکرر قرآن به خردورزی و دانش
تشویق های دائمی رسول خدا

معیار ششم

عقل گرایی و علم آموزی

موضوع: علم

رسول اکرم (صلی اللہ علیہ و آلہ) فرمود:

طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ أَلَا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ بَغَاةَ الْعِلْمِ؛

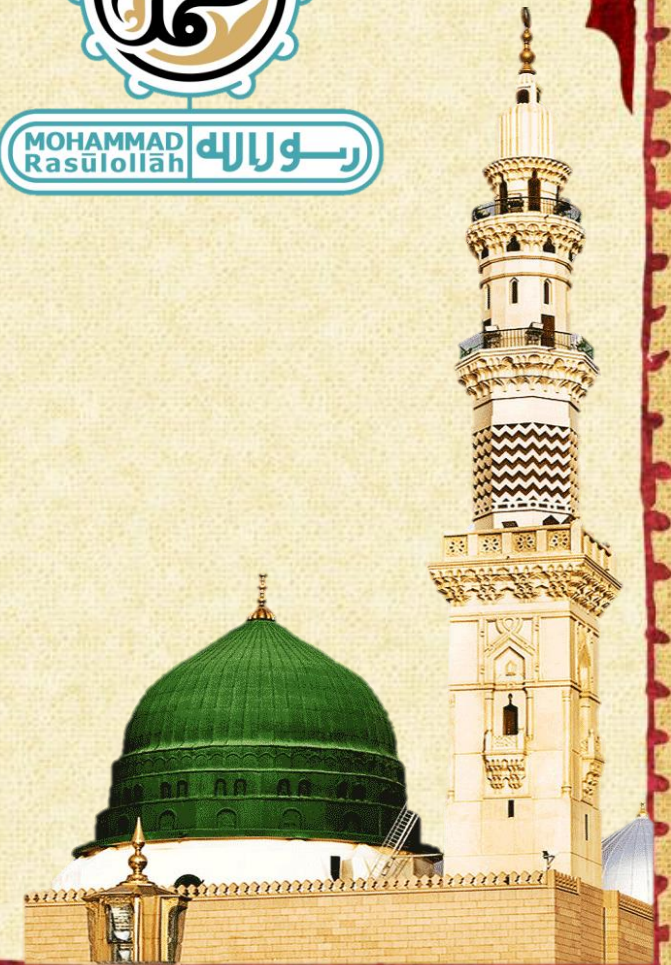
طلب دانش بر هر مسلمانی واجب است. خداوند جویندگان دانش را

دوست دارد. (مصباح الشریعہ، ص ۱۳)

کسی که دوست می دارد نگاهش به چهره ی کسانی افتد که از آتش دوزخ در
امان اند ، به جویندگان علم بنگرد . سوگند به کسی که جان من در دست
قدرت اوست ، هر شاگردی که برای تحصیل علم (نه به قصد شهرت و نه برای
تظاهر و تفاخر) ، به خانه ی عالمی رفت و آمد کند ، در هر گامی ، ثواب و
پاداش عبادت یک ساله ی عابد برا او منظور می گردد و برای هر قدمی که در
این مسیر می نهد ، شهر آبادی در بهشت برای او آماده می سازند . بر روی
زمین که راه می رود ، زمین نیز برای او طلب آمرزش می کند .

به این واقعه توجه کنید که هم بیانگر منزلت علمی و بینش روشن حضرت فاطمه زهرا (سلام الله علیها) است و هم توجه به معرفت و تفکر را نشان می دهد:

زن نزد فاطمه زهرا (سلام الله علیها) آمد و گفت مادری دارم که در باب نماز سوال های دارد اما چون بیمار است مرا نزد شما فرستاد تا آن سوال ها را مطرح سازم. حضرت فاطمه (سلام الله علیها) به پرسش های آن زن پاسخ داد. زن از این فرصت مناسب استفاده کرد و سوال دیگری را مطرح ساخت. آن حضرت پاسخ آن را نیز بیان فرمود. همین گونه، آن زن پرسش های متعددی را در میان می گذاشت و حضرت زهرا (سلام الله علیها) به تمام سوالات جواب های لازم را می داد تا تعداد سوال ها به ۱۰ رسید. زن از کثرت سوال ها احساس شرمندگی کرد. و گفت: بیش از این مزاحم شما نمی شوم.

صدیقه کبری (سلام الله علیها) در حالتی که نشان می داد هیچ منتی بر او ندارد، فرمود: «هر سؤالی که به نظرت ، می آید، پرس.» و سپس برای تشویق وی فرمود: «اگر فردی در مدت یک روز باری سنگین را به دوش کشیده، آن را به بالای بام حمل کند و در ازای آن حق الزحمه ای معادل هزار سکه طلا دریافت کند، با توجه به این مزد، آیا آن کار برای او سخت خواهد بود؟»

زن پاسخ داد: خیر

حضرت فاطمه فرمود: «من هم کارگزارم و خود را خادم خداوند قرار داده ام. مزد من در برابر هر سؤالی که پاسخ دهم ، از مجموع مرواریدهای که فاصله ی میان زمین و آسمان را پر کند بیشتر است. پس سزاوار است که از پرسش های تو احساس رنج و زحمت نکنم .

تذکر در قرآن

با توجه به این آیه ی شریفه و عبارات قبل ، معیار دیگری از تمدن مورد نظر پیامبر اسلام را ذکر کنید:

قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ
إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ

معیار پنجم

عقل گرایی و علم آموزی

وضعیت این معیار در دوره تمدن اسلامی

تلاش پیامبر اکرم (صلی الله علیه وآله و سلم) و پیشوایان ما سبب علاقه ی مسلمانان به علم و دانش شد به طوری که توجه نیاکان ما به اندیشه و تفکر و ارزشمندی علم روزافزون شد و ثمرات آن در تمدن اسلامی مشاهده گردید مثلاً نیاکان ما در جهان اسلام توانستند علوم و دانش بشری را از چند شاخه محدود به پانصد شاخه برسانند.

و این، به معنای توسعه زیاد علم بود که ناچار بودند آن را شاخه شاخه کنند و به صورت تخصصی بدان پردازند. شوق و علاقه ی آنان به دانش سبب شد که در بسیاری شهرها در کنار هر مسجد، مدرسه ای بنا کنند.

یکی از بزرگ ترین دانشمندان در تمدن اسلامی ابن سینا بود که به حق، آثار وی یکی از عوامل اصلی تحول اندیشه در اروپا و توجه بیشتر اروپاییان به تفکر فلسفی و دانش طبیعی محسوب می شود.

کتاب «شفا»ی بو علی یک دایرة المعارف در منطق، ریاضیات، علوم طبیعی و فلسفه است و بخش

فلسفه آن هنوز هم از مهم ترین کتاب های فلسفه جهان محسوب می شود.

ابوعلی سینا

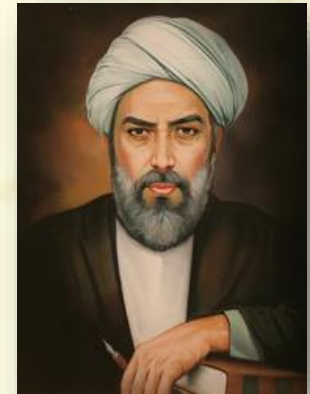

وضعیت این معیار در دوره تمدن اسلامی

ملاصدرا، فیلسوف بزرگ اسلامی درباره ی هماهنگی میان دین و تفکر
عقلی می گوید :

«نمی شود قوانین این دین بر حق الهی، که چون خورشید روشن و درخشان است،
با دانش استدلالی یقینی مخالفت داشته باشد. نیست باد آن فلسفه ای که
قوانینش با کتاب قرآن و سنت رسول خدا (صلی الله علیه و آله) و ائمه
اطهار (علیهم السلام) مطابقت نداشته باشد»

ملاصدرا

در تمدن اسلامی، در قرون اولیه، در امور مربوط به بهداشت و سلامتی، وضع مسلمانان بسیار درخشان بود؛ اگر
شرایط قبل از اسلام را در نظر بگیریم، یا اوضاع دوره شکوفایی تمدن اسلامی را با اروپا، که هنوز حتی با حمام آشنا
نبودند مورد توجه قرار دهیم درمی یابیم که چگونه دستورات ساده ای مانند وضو و غسل و دیگر آموزه های بهداشتی
اسلام مانند طهارت و نجاست و نیز دستورات پیشوایان دین در مورد سلامتی و درمان، دنیای اسلام را متحول کرد.

یکی از ویژگی های فرهنگ علمی دوره ی اسلامی منحصر نبودن تحصیل علم به طبقه یا قشر خاصی بود. در همان زمان رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) زنان به حضور ایشان می رسیدند و سؤال های علمی خود را طرح می کردند. حضرت فاطمه (سلام الله علیها) یک کلاس علمی تشکیل داده بود و زنان مدینه برای علم آموزی در آن شرکت می کردند. برخی از همسران رسول خدا نیز جزو راویان حدیث به شمار می روند.

پایان دروغ نغمه

طراح: منصور دہقانی

زیر نظر گروہ تالیف کتب دین و زندگی